

Cirkus: staro i novo

UREDNIKA: Višnja Kačić Rogošić

U petnaestak godina koliko nas dijeli od Eurokazovih okvirnih eksplikacija sin-tagme novi cirkus, teme festivalskoga izdanja iz 2003. godine, slijedom Kotta, kao „kazališta čistih ikoničkih signala“ status se nezaobilazne atrakcije koja se „razvila na margini“ u domaćoj teatrološkoj literaturi nije značajno promijenio. I uz doista vrijedne pojedinačne prikaze i eseje o izvedbama novocirkuskih skupina i djelovanju novocirkuskih manifestacija koje se sad već uvezuju u domaću scenu opsežnija stručna izdanja poput dvojezičnoga zbornika konferencije „Žene i cirkus“ Male performerske scene (2011.) još uvijek su rijetkost. S obzirom na to da svakome stručnom radu prethodi istraživanje, namjera je sljedećega temata okvirno posvećenoga suvremenome cirkusu u Hrvatskoj ne samo osnažiti prisutnost te teme u aktualnome govoru o izvedbenim umjetnostima, već i priskrbiti dodatni materijal budućim radovima koji će se njome baviti. Naime, pozvani autori tekstova kazališni su praktičari, što značajno obilježava njihove uvide jer bez obzira na to zadiru li tematski u povijesnu, teorijsku ili analitičku domenu cirkusa čine to, implicitno ili eksplicitno, s obzirom na vlastito iskustvo sa žanrom. Usto većinom izlažu neke od aspekata vlastitoga umjetničkog razvoja kroz prizmu pojedinih cirkuskih amblema pa višeglasjem ovoga temata dominira empirijski prizvuk koji diskursu istovremeno priskrbljuje intrigantnost i uvjerljivost. Druge su dvije poveznice svih priloga koji slijede sadržajne prirode – bave se dvama tradicionalnim cirkuskim elementima, šatorom kao njegovim pokretljivim utočištem i klaunom kao reprezentativnom i ujedno provodnom figurom cirkuske izvedbe. Oba su, međutim, promatrana iz perspektive njihovih različitih suvremenih reinterpretacija prema kojima npr. šator više ne predstavlja nužnost nego nomadski izbor, a klaun mogući razvoj glumačkoga umjetničkog identiteta. Temat tako otvara pregledni članak dramske i mimske pedagoginje Dramskog studija Tirena Ive Milley preuzimajući mjesto podsjetnika – u povijesnom, terminološkom i kategorizacijskom smislu – kojim autorica, među ostalim, upućuje na razlike u klauniranju u kontekstu tradicionalnoga cirkusa i kazališta. Kao svojevrsan oslonac poslužit će tekstovima izvođačice, redateljice i pedagoginje Lee Delong, cirkuske izvođačice

◀
Noć živih klaunova, na
slici: Iva Peter-Dragan,
foto: A. Saška Mutić

i pedagoginje Ive Peter-Dragan te glumca Dražena Šivaka koji redom uviru u osobnu umjetničku povijest. Delong predočavanjem svojega bogatog i poticajnog tridesetgodišnjeg djelovanja u čitavoj regiji uobličuje osobnu viziju klauna u novome cirkusu kao i važnost lika/žanra u kontekstu suvremenih kulturoloških i žanrovskih međuutjecaja. Odjeci njezina pedagoškog i umjetničkog rada gotovo se očekivano manifestiraju i u drugim dvama priložima odnosno predstavama koje ostvaruje s njihovim autorima: dok Peter-Dragan opisuje preplitanje cirkuske akrobatike, klaunerije i kazališta koje će je dovesti do suosnivanja zagrebačkog Triko Cirkus Teatra, a potom i obilježiti desetogodišnji rad skupine, Šivak se upušta u problemski razvedeno preispitivanje odnosa između glume i klauniranja mapirajući izražajne aspekte/područja u kojima se preklapaju, kao i one kojima se međusobno isključuju. Tematski diptih izvođača i redatelja Marija Kovača te suosnivača zagrebačke Cirkorame i supokretača festivala CirkoBalkana Nikole Mijatovića fokusira se pak na šator kao motiv koji priziva niz asocijacija, od obiteljskih cirkusa do slobode kretanja te donosi priču o posebnosti crvenoga cirkuskog šatora CirkoBalkane na koji se tek povremeno može naići na obali Save, jer, kako napominje Mijatović, „predstava počinje, a već sutra smo tko zna gdje“.

Noć živih klaunova, na slici: Nikolina Majdak, Dražen Šivak, foto: A. Saška Mutić

Iva Milley

Klaun

TE
M
AT

„Klaun je definiran kao komičan izvođač koji nosi neobičan kostim i šminku te zabavlja publiku (...) prikazujući uobičajene situacije i radnje, ali na pretjeran i smiješan način (...)“¹. Lowell Swortzell, profesor odgojnog kazališta na sveučilištu u New Yorku, smatra da je za klauna „ (...) važno njegovo gledalište te da može gledati na svijet drukčije, neočekivano pa čak i uznemiravajuće“². Suvremena brazilska kazališna klaunica, Angela de Castro, osnivačica *The Why Not Institutea* u Londonu, kaže „da je sposobnost klauniranja stanje, a ne lik“, a da bi se postiglo to stanje, nužno je osloniti se na „istinu, radoznalost, zadovoljstvo,

Povjesničari cirkusa govore o preko pedeset varijanti klaunova u modernom cirkusu. No svi su tipovi klaunova proizašli iz dvaju osnovnih tradicionalnih tipova, iz klauna koji govori i klauna koji ne govori.

obvezu, maštu, potpunu predaju, spontanost, suosjećanje, naivnost, slobodu i spokoj jer su to glavne karakteristike svakog dobrog klauna“³. Biti klaun znači stvoriti i izraziti potpunu osobnost, odnosno identitet. Drugim riječima, klauniranje je izuzetno osobne prirode, igra proizlazi iz samog izvođača. Kenneth Little, profesor antropologije na sveučilištu York, a čije područje interesa jest i cirkus kao mjesto javnog okupljanja, tvrdi „da su suvremeni klaunovi često poetični i zamišljeni te da njihove izvedbe ne moraju nužno biti smiješne, ali su kreirane da bi potaknule na značajno razmišljanje“⁴. Klaun publici ukazuje na drugu dimenziju, na druge mogućnosti te je potiče na znatiželju, na potragu za pravom srećom. Svaki je klaun, u neku ruku, arhetip, nevino biće, glumac koji ne glumi, glumac

¹ Lust, Annette (2000.), *From the Greek Mimesis to Marcel Marceau and Beyond*, The Scarecrow Press, Inc., Maryland, str. 5 Ako drukčije nije navedeno, svi prijevodi s engleskog jezika su moji.

² Swortzell, Lowell (1978.), *Here Come the Clowns*, The Viking Press, New York, str. 2

³ Peacock, Louise (2009.), *Serious Play: Modern Clown Performance*, Intellect Ltd., Bristol, str. 39

⁴ Tobias, Ashley (2001.), *The Postmodern Theatre Clown*, tekst iz *Clowns, Fools and Picasos: Popular Forms in Theatre, Fiction and Film*, ur. Robb, David (2007.), Rodopi, Amsterdam – New York, str. 37